Lisälausunto lakiesityksestä HE 144/2022

Lakivaliokunnan pyytämänä lisälausuntona totean seuraavaa.

Jos samaan vastaajaan kohdistuvia rikosasioita tulee käräjäoikeudessa vireille samalla haastehakemuksella, asian käsitteleminen yhdellä kerralla on vahva pääsääntö. Tätä usein puoltaa paitsi mahdollisuus yhteisen rangaistuksen määräämiseen myös se, että näin käsittely on tarkoituksenmukaisinta järjestää. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 18 §:n perusteella syytteiden käsitteleminen yhdessä ei ole pakollista. Syytteiden erottamisesta erikseen käsiteltäväksi ei useinkaan ole mitään etua käsittelyn joutuisuudelle eikä muillekaan oikeudenkäynnin järjestämiseen liittyville intresseille.

Käräjäoikeuksissa ei systemaattisesti seurata vireille tulevia rikosasioita siitä näkökulmasta, voitaisiinko niitä yhdistää käsiteltäväksi yhdellä kerralla. On mahdollista, että samaa vastaajaa koskevia rikosasioita on yhtä aikaa vireillä, mutta niitä ei huomata yhdistää. Syyttäjä voi kuitenkin ottaa tavoitteen yhdessä käsittelemisestä huomioon ja yhdistää rikosasiat samalle haastehakemukselle jo syyteharkinnassaan.

Alle 18 - vuotiaita asianomistajia koskeva kiireellisen käsittelyn vaatimus tulee todennäköisesti vaikuttamaan siten, että jo yhteen kohtaan liittyvä kiireellisyysperuste johtaa asiakokonaisuuden käsittelemiseen kiireellisenä.

Kiinnitän huomiota myös siihen, että Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian esittämässä asiantuntijalausunnossa edellytettiin kiireellisyysperusteen säätämistä niin, että ratkaisevaa on asianomistajan ikä tekohetkellä eikä asian vireille tullessa tuomioistuimessa. Tällainen sääntelyvaihto on mahdollinen, mutta se olisi vastoin yleensä sovellettua. Esimerkiksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 13 §:n 3 momentin mukainen alle 18 – vuotiaisiin vastaajiin liittyvä kiireellisyysperuste arvioidaan sen mukaan, onko vastaaja asian vireille tullessa alle 18 – vuotias. Jos asianomistajaan liittyvää kiireellisyysperustetta arvioitaisiin vireille tulon sijasta rikoksen tekohetken perusteella, laajenisi kiireellistä käsittelyä vaativien rikosasioiden määrä entisestään. Osa etenkin seksuaalirikosten asianomistajia on täysi-ikäisiä jo rikosilmoituksen tehdessään. On vaikea nähdä, miksi heitä pitäisi kohdella muista seksuaalirikosten täysi-ikäisistä asianomistajista eriävästi.

Oikeusasiamiehen kanslian taholta edellytettiin myös sitä, että kiireellisyysvaatimus liittyisi kaikkiin asioihin niiden käsittelytavasta riippumatta. Alaikäisiin kohdistuneet rikokset edellyttävät lähes poikkeuksetta pääkäsittelyn toimittamista ja tällaisia rikosasioita on kirjallisessa menettelyssä hyvin poikkeuksellisesti. Kirjallisessa menettelyssä rikosasian käsittely on käytännössä varsin joutuisaa eikä kiireellisyysvaatimuksella olisi olennaista merkitystä toteutuvien käsittelyaikojen kannalta.

Lopuksi on vielä syytä todeta, että tuomioistuimien toiminnan kehittämisessä ja oikeudenkäyntien tehostamisessa pitäisi huomiota kiinnittää myös tuomareiden ammatilliseen osaamiseen, erikoistumiseen ja tuomareiden sitouttamiseen toimintatapojen kehittämiseen. Ulkopuoliset tahot eivät kykene vaikuttamaan tuomioistuimien menettelytapoihin eikä heillä ole kehittämiseen vaadittavaa osaamista ja tietämystä lainkäytöstä. Valtiovallan taholta tapahtuvat lisäpanostukset tuomioistuimille ja oikeudenkäynnin osapuolille, kuten syyttäjille, pitäisi toteuttaa harkitusti ja arvioiden lisäpanostusten merkitys tehostamisen ja työtapojen kannalta. Viime vuosina nähdyt tietojärjestelmiin ja tekniikkaan kohdistuneet, taloudellisesti varsin kalliit hankkeet eivät ole tuottaneet lisäarvoa oikeudenkäyntimenettelyihin laadullisesti eivätkä työtapojen tehostamisen näkökulmasta. Toisinaan panostus on saattanut johtaa uusiin ongelmiin, kuten on käytännössä havaittu esimerkiksi tietojärjestelmähankkeissa, kun uusissa järjestelmissä havaittuja puutteita, virheellisyyksiä ja suoranaisia lainvastaisuuksia ei ole kyetty korjaamaan.

Tampereella 18. lokakuuta 2022

Antti Tapanila
OTT, käräjätuomari
Pirkanmaan käräjäoikeus